

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:2024/217

Karar Sayısı:2025/180

Karar Tarihi:10/9/2025

R.G.Tarih-Sayı:24/12/2025-33117

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN: Uşak 3. Asliye Ceza Mahkemesi (E.2024/217, E.2024/225, E.2024/226)

İTİRAZLARIN KONUSU: 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun;

A. 83. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yer alan "...istinabe olunan hâkim veya mahkeme..." ibaresinin,

B. 180. maddesinin;

1. (1) numaralı fıkrasında yer alan "...veya istinabe yoluyla..." ibaresinin,

2. (2) numaralı fıkrasının,

C. 196. maddesinin;

1. (2) ve (3) numaralı fıkralarının,

2. (6) numaralı fıkrasında yer alan "...veya istinabe suretiyle..." ibaresinin,

Ç. 209. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yer alan "...veya istinabe..." ibarelerinin,

Anayasa'nın 36. maddesine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi talepleridir.

OLAY: Kasten yaralama, konut dokunulmazlığının ihlali, hakaret, tehdit ve taksirle birden fazla kişinin yaralanmasına neden olma suçlarından açılan davalarda itiraz konusu kuralların Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan Mahkeme, iptalleri için başvurmuştur.

I. İPTALİ İSTENEN VE İLGİLİ GÖRÜLEN KANUN HÜKÜMLERİ

A. İptali İstenen Kanun Hükümleri

Kanun'un itiraz konusu kuralların da yer aldığı;

1. 83. maddesi şöyledir:

"Keşif

Madde 83 – (1) Keşif, hâkim veya mahkeme veya naip hâkim ya da **istinabe olunan hâkim veya mahkeme** ile gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır.

(2) Keşif tutanağına, var olan durum ile olayın özel niteliğine göre varlığı umulup da elde edilemeyen delillerin yokluğu da yazılır."

2. 180. maddesi şöyledir:

"Tanık ve bilirkişinin naiple veya istinabe yoluyla dinlenmeleri

Madde 180 – (1) Hastalık veya malûllük veya giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir nedenle bir tanık veya bilirkişinin uzun ve önceden bilinmeyen bir zaman için duruşmada hazır bulunmasının olanaklı bulunmayacağı anlaşılsa, mahkeme onun bir naiple **veya istinabe yoluyla** dinlenmesine karar verebilir.

(2) Bu hüküm, konutlarının yetkili mahkemenin yargı çevresi dışında bulunmasından dolayı getirilmesi zor olan tanık ve bilirkişinin dinlenmesinde de uygulanır.

(3) Davayı görmekte olan mahkeme, zorunluluk olmadıkça, büyükşehir belediye sınırları içerisinde bulunan şikâyetçi, katılan, sanık, müdafî veya vekil, tanık ve bilirkişilerin istinabe yoluyla dinlenmesine karar veremez.

(4) İstinabe olunan mahkeme, büyükşehir belediye sınırları içerisinde ise, ilgililer kendi yargı çevresinde bulunmasa da büyükşehir belediye sınırları içerisinde yerine getirilmesi gereken istinabe evrakını geri çevirmeksizin gereğini yapar.

(5) Yukarıdaki fıkralar içeriğine göre tanık veya bilirkişinin aynı anda görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle dinlenebilmeleri olanağının varlığı hâlinde bu yöntem uygulanarak ifade alınır. Buna olanak verecek teknik donanımın kurulmasına ve kullanılmasına ilişkin esas ve usuller yönetmelikte gösterilir.”

3. 196. maddesi şöyledir:

“Sanığın duruşmadan bağışık tutulması

Madde 196 – (1) Mahkemece sorgusu yapılmış olan sanık veya bu hususta sanık tarafından yetkili kılındığı hâllerde müdafî isterse, mahkeme sanığı duruşmada hazır bulunmaktan bağışık tutabilir.

(2) Sanık, alt sınırı beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar hariç olmak üzere, istinabe suretiyle sorguya çekilebilir. Sorgu için belirlenen gün, Cumhuriyet savcısı ile sanık ve müdafîine bildirilir. Cumhuriyet savcısı ile müdafîin sorgu sırasında hazır bulunması zorunlu değildir. Sorgusundan önce sanığa, ifadesini esas mahkemesi huzurunda vermek isteyip istemediği sorulur.

(3) Sorgu tutanağı duruşmada okunur.

(4) (Değişik: 15/8/2017-KHK-694/147 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7078/142 md.) Hâkim veya mahkemenin zorunlu gördüğü durumlarda, aynı anda görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle yurt içinde bulunan sanığın sorgusu yapılabilir veya duruşmalara katılmasına karar verilebilir.

(5) Hastalık veya disiplin önlemi ya da zorunlu diğer nedenlerle yargılamanın yapıldığı yargı çevresi dışındaki bir hastahane veya tutukevine nakledilmiş olan sanığın, sorgusu yapılmış olmak koşuluyla, hazır bulundurulmasına gerek görülmeyen oturumlar için getirilmemesine mahkemece karar verilebilir.

(6) Yurt dışında bulunan sanığın, belirlenen duruşma tarihinde hazır bulunmasının zorluğu halinde, bu tarihten önce duruşma açılarak **veya istinabe suretiyle** sorgusu yapılabilir.”

4. 209. maddesi şöyledir:

“Duruşmada anlatılması zorunlu belge ve tutanaklar

*Madde 209 – (1) Naip **veya istinabe** yoluyla sorgusu yapılan sanığa ait sorgu tutanakları, naip **veya istinabe** yoluyla dinlenen tanığın ifade tutanakları ile muayene ve keşif tutanakları gibi delil olarak kullanılacak belgeler ve diğer yazılar, adli sicil özetleri ve sanığın kişisel ve ekonomik durumuna ilişkin bilgilerin yer aldığı belgeler, duruşmada anlatılır.*

(2) Sanığa veya mağdura ait kişisel verilerin yer aldığı belgelerin, açıkça istemeleri halinde, kapalı oturumda anlatılmasına mahkemece karar verilebilir.”

B. İlgili Görülen Kanun Hükümleri

1. 5271 sayılı Kanun’un 217. maddesi şöyledir:
“Delilleri takdir yetkisi

Madde 217 – (1) Hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Bu deliller hâkimin vicdanî kanaatiyle serbestçe takdir edilir.

(2) Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.”

2. 23/4/2016 tarihli ve 6706 sayılı Cezaî Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu’nun 9. maddesi şöyledir:

“Görüntülü ve sesli iletişim tekniğiyle adli yardımlaşma

MADDE 9- (1) Adli yardımlaşma talebinin yerine getirilmesinde görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması istenebilir. Bu işlemler, yerine getiren devletin yetkili makam veya mercilerinin yönetimi altında ve bu devletin hukuku uyarınca yürütülür.

(2) Türk adli mercileri tarafından adli yardımlaşma talebinin görüntülü ve sesli iletişim tekniği kullanılmak suretiyle yerine getirilmesinin istenmesi hâlinde, milletlerarası anlaşmalarda hüküm bulunması kaydıyla işlem, Türk adli mercilerinin yönetimi altında ve Türk hukuku uyarınca yürütülür.

(3) Yabancı devlet tarafından adli yardımlaşma talebinin görüntülü ve sesli iletişim tekniği kullanılmak suretiyle yerine getirilmesinin istenmesi hâlinde, milletlerarası anlaşmalarda hüküm bulunması kaydıyla işlem, talep eden devletin adli mercilerinin yönetimi altında ve bu devletin hukuku uyarınca yürütülür. Bu işlem sırasında Türk adli mercileri hazır bulunur ve Türk hukukunun temel ilkelerinin ihlal edilmemesi gözetilir.”

II. İLK İNCELEME

A. E.2024/217 Sayılı Başvuru Yönünden

1. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü hükümleri uyarınca Kadir ÖZKAYA, Hasan Tahsin GÖKCAN, Basri BAĞCI, Engin YILDIRIM, Rıdvan GÜLEÇ, Yusuf Şevki HAKYEMEZ, Yıldız SEFERİNOĞLU, Selahaddin MENTEŞ, İrfan FİDAN, Kenan YAŞAR, Muhterem İNCE, Yılmaz AKÇİL, Ömer ÇINAR ve Metin KIRATLI’nın katılımlarıyla 25/12/2024 tarihinde yapılan ilk inceleme toplantısında öncelikle uygulanacak kural ve sınırlama sorunları görüşülmüştür.

2. Anayasa’nın 152. ile 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun’un 40. maddelerine göre bir davaya bakmakta olan mahkeme, o dava sebebiyle uygulanacak bir kanunun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasa’ya aykırı görmesi veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varması durumunda bu hükümlerin iptali için Anayasa Mahkemesine

başvurmaya yetkilidir. Ancak anılan maddeler uyarınca bir mahkemenin Anayasa Mahkemesine başvurabilmesi için elinde yöntemince açılmış ve mahkemenin görevine giren bir davanın bulunması, iptali talep edilen kuralın da o davada uygulanacak olması gerekir. Uygulanacak kural ise bakılmakta olan davanın değişik evrelerinde ortaya çıkan sorunların çözümünde veya davayı sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikte bulunan kurallardır.

3. 5271 sayılı Kanun'un 83. maddesinin (1) numaralı fıkrasında keşfin, hâkim veya mahkeme veya naip hâkim ya da istinabe olunan hâkim veya mahkeme ile gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısı tarafından yapılacağı öngörülmektedir. Söz konusu fıkra da yer alan “...istinabe olunan hâkim veya mahkeme...” ibaresi itiraz konusu kurallardan birini oluşturmaktadır.

4. Anılan Kanun'un 180. maddesinin (1) numaralı fıkrasında ise hastalık veya malullük veya giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir nedenle bir tanık veya bilirkişinin uzun ve önceden bilinmeyen bir zaman için duruşmada hazır bulunmasının olanaklı olmayacağının anlaşılması durumunda yetkili mahkemenin onun bir naiple veya istinabe yoluyla dinlenmesine karar verebileceği belirtilmiştir. Söz konusu fıkra da yer alan “...veya istinabe yoluyla...” ibaresi de itiraz konusu bir diğer kuralı oluşturmaktadır.

5. Anılan maddenin itiraz konusu (2) numaralı fıkrasında da konutlarının yetkili mahkemenin yargı çevresi dışında bulunmasından dolayı getirilmesi zor olan tanık ve bilirkişinin de yetkili mahkeme tarafından bir naiple veya istinabe yoluyla dinlenmesine karar verilebileceği öngörülmüştür.

6. Kanun'un 196. maddesinin itiraz konusu (2) numaralı fıkrasında sanığın istinabe suretiyle sorguya çekilmesine ilişkin hususlar düzenlenmiştir. Anılan maddenin itiraz konusu (3) numaralı fıkrasında istinabe suretiyle sorguya çekilen sanığın beyanlarına dair tutanağın duruşmada okunacağı belirtilmiştir. Maddenin (6) numaralı fıkrasında ise yurt dışında bulunan sanığın, belirlenen duruşma tarihinde hazır bulunmasının zorluğu hâlinde bu tarihten önce duruşma açılarak veya istinabe suretiyle sorgusunun yapılabileceği öngörülmüştür. Söz konusu fıkra da yer alan “...veya istinabe suretiyle...” ibaresi de itiraz konusu kurallardan bir diğerini oluşturmaktadır.

7. Öte yandan 209. maddenin (1) numaralı fıkrasında naip veya istinabe yoluyla sorgusu yapılan sanığa ait sorgu tutanaklarının, naip veya istinabe yoluyla dinlenen tanığın ifade tutanakları ile muayene ve keşif tutanakları gibi delil olarak kullanılacak belgelerin ve diğer yazıların, adli sicil özetlerinin ve sanığın kişisel ve ekonomik durumuna ilişkin bilgilerin yer aldığı belgelerin duruşmada anlatılacağı hükme bağlanmıştır. Anılan fıkra da yer alan “...veya istinabe...” ibareleri ise itiraz konusu diğer kurallardır.

8. İtiraz yoluna başvuran Mahkemece bakılmakta olan davada konutunun yetkili mahkemenin yargı çevresi dışında bulunmasından dolayı getirilmesi zor olan bir tanık yönünden istinabe yoluna başvurulmuştur. Söz konusu yargılamada sanıkların adresinin davaya bakan mahkemenin yargı çevresinde olduğu, yargılamada giderilmesi olanağı olmayan bir nedenle uzun ve önceden bilinmeyen bir zaman için duruşmada hazır bulunmasının olanaklı olmayacağı anlaşılan bir tanığın dinlenmesini gerektiren bir durumun söz konusu olmadığı gibi istinabe suretiyle keşif yapılmasını veya bilirkişi raporu alınmasını gerektiren bir hâlin de bulunmadığı anlaşılmaktadır.

9. Bu itibarla 83. maddenin (1) numaralı fıkrasında yer alan “...istinabe olunan hâkim veya mahkeme...”, 180. maddenin (1) numaralı fıkrasında yer alan “...veya istinabe yoluyla...” ve (2) numaralı fıkrasında yer alan “...ve bilirkişinin...” ibareleri ile 196. maddenin (2) ve (3)

numaralı fıkralarının, (6) numaralı fıkrasında yer alan “...veya *istinabe suretiyle*...” ibaresinin ve 209. maddenin (1) numaralı fıkrasında yer alan “*Naip*...” ibaresinden sonra gelen “...veya *istinabe*...” ibaresinin bakılmakta olan davada uygulanma imkânı bulunmamaktadır. Dolayısıyla anılan kurallara ilişkin başvurunun Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle reddi gerekir.

10. Diğer yandan bakılmakta olan davada tanık veya bilirkişinin naiple dinlenmesini gerektiren bir durumun da bulunmadığı, ayrıca 180. maddenin (2) numaralı fıkrasının kalan kısmının uygulanacak kural niteliğinde olan “...*tanık*...” ibaresinin yanı sıra uygulanma imkânı olmayan “...ve *bilirkişinin*...” ibaresi yönünden geçerli, ortak kural niteliğinde olduğu gözetildiğinde anılan fıkranın kalan kısmının esasına ilişkin incelemenin “...*tanık*...” ibaresi ile sınırlı olarak *istinabe yoluyla dinlenme* yönünden yapılması gerekir.

11. Açıklanan nedenlerle 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun;

A. 83. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yer alan “...*istinabe olunan hâkim veya mahkeme*...” ibaresinin itiraz başvurusunda bulunan Mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulanma imkânı bulunmadığından bu ibareye yönelik başvurunun Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE,

B. 180. maddesinin;

1. (1) numaralı fıkrasında yer alan “...veya *istinabe yoluyla*...” ibaresinin itiraz başvurusunda bulunan Mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulanma imkânı bulunmadığından bu ibareye yönelik başvurunun Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE,

2. a. (2) numaralı fıkrasında yer alan “...ve *bilirkişinin*...” ibaresinin itiraz başvurusunda bulunan Mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulanma imkânı bulunmadığından bu ibareye yönelik başvurunun Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE,

b. (2) numaralı fıkrasının kalan kısmının esasının incelenmesine, esasa ilişkin incelemenin anılan fıkrada yer alan “...*tanık*...” ibaresi ile sınırlı olarak *istinabe yoluyla dinlenme* yönünden yapılmasına,

C. 196. maddesinin;

1. (2) ve (3) numaralı fıkralarının,

2. (6) numaralı fıkrasında yer alan “...veya *istinabe suretiyle*...” ibaresinin,

itiraz başvurusunda bulunan Mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulanma imkânı bulunmadığından bu fıkralara ve ibareye yönelik başvurunun Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE,

Ç. 209. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yer alan;

1. “*Naip*...” ibaresinden sonra gelen “...veya *istinabe*...” ibaresinin itiraz başvurusunda bulunan Mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulanma imkânı bulunmadığından bu ibareye yönelik başvurunun Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE,

2. “...*naip*...” ibaresinden sonra gelen “...veya *istinabe*...” ibaresinin esasının incelenmesine,

OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

B. E.2024/225 Sayılı Başvuru Yönünden

12. Anılan İçtüzük hükümleri uyarınca Kadir ÖZKAYA, Hasan Tahsin GÖKCAN, Basri BAĞCI, Engin YILDIRIM, Rıdvan GÜLEÇ, Yusuf Şevki HAKYEMEZ, Yıldız SEFERİNOĞLU, Selahaddin MENTEŞ, İrfan FİDAN, Kenan YAŞAR, Muhterem İNCE, Yılmaz AKÇİL, Ömer ÇINAR ve Metin KIRATLI'nın katılımlarıyla 25/12/2024 tarihinde yapılan ilk inceleme toplantısında öncelikle uygulanacak kural sorunu görüşülmüştür.

13. İtiraz yoluna başvuran Mahkemede bakılmakta olan davada yurt dışında bulunan bir sanığın sorgusunun yapılması amacıyla istinabe yoluna başvurulmuştur. Ancak anılan davada istinabe suretiyle keşif yapılması, tanık dinlenmesi veya bilirkişi raporu alınması gibi bir durum bulunmamaktadır. Dolayısıyla 5271 sayılı Kanun'un 83. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yer alan "...istinabe olunan hâkim veya mahkeme..." ve 180. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yer alan "...veya istinabe yoluyla..." ibareleri ile (2) numaralı fıkrasının, 209. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yer alan "...naip..." ibaresinden sonra gelen "...veya istinabe..." ibaresinin bakılmakta olan davada uygulanma imkânı bulunmamaktadır. Bu itibarla anılan kurallara ilişkin başvurunun Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle reddi gerekir.

14. Açıklanan nedenlerle 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun;

A. 83. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yer alan "...istinabe olunan hâkim veya mahkeme..." ibaresinin itiraz başvurusunda bulunan Mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulanma imkânı bulunmadığından bu ibareye yönelik başvurunun Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE,

B. 180. maddesinin;

1. (1) numaralı fıkrasında yer alan "...veya istinabe yoluyla..." ibaresinin,

2. (2) numaralı fıkrasının,

itiraz başvurusunda bulunan Mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulanma imkânı bulunmadığından bu ibareye ve fıkraya yönelik başvurunun Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE,

C. 1. 196. maddesinin (2) ve (3) numaralı fıkralarının,

2. (6) numaralı fıkrasında yer alan "...veya istinabe suretiyle..." ibaresinin,

esasının incelenmesine,

Ç. 209. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yer alan;

1. "Naip..." ibaresinden sonra gelen "...veya istinabe..." ibaresinin esasının incelenmesine,

2. "...naip..." ibaresinden sonra gelen "...veya istinabe..." ibaresinin itiraz başvurusunda bulunan Mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulanma imkânı bulunmadığından bu ibareye yönelik başvurunun Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE,

OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

C. E.2024/226 Sayılı Başvuru Yönünden

15. İçtüzük hükümleri uyarınca Kadir ÖZKAYA, Hasan Tahsin GÖKCAN, Basri BAĞCI, Engin YILDIRIM, Rıdvan GÜLEÇ, Yusuf Şevki HAKYEMEZ, Yıldız SEFERİNOĞLU, Selahaddin MENTEŞ, İrfan FİDAN, Kenan YAŞAR, Muhterem İNCE, Yılmaz AKÇİL, Ömer ÇINAR ve Metin KIRATLI'nın katılımlarıyla 25/12/2024 tarihinde yapılan ilk inceleme toplantısında öncelikle uygulanacak kural ve sınırlama sorunları görüşülmüştür.

16. İtiraz yoluna başvuran Mahkemece bakılmakta olan davada konutunun yetkili mahkemenin yargı çevresi dışında bulunmasından dolayı getirilmesi zor olan bir tanık yönünden istinabe yoluna başvurulmuştur. Ayrıca söz konusu davada bir sanığın sorgusunun yapılması ve bilirkişi raporunun alınması için istinabe talebinde bulunulmuştur. Ancak davada giderilmesi olanağı bulunmayan bir nedenle uzun ve önceden bilinmeyen bir zaman için duruşmada hazır bulunmasının olanaklı bulunmayacağı anlaşılan bir tanığın dinlenmesini veya yurt dışında bulunan bir sanığın istinabe yoluyla dinlenmesi ile istinabe yoluyla keşif yapılmasını gerektiren bir durumunun bulunmadığı anlaşılmaktadır.

17. Bu itibarla 5271 sayılı Kanun'un 83. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yer alan "...istinabe olunan hâkim veya mahkeme...", 180. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yer alan "...veya istinabe yoluyla..." ve 196. maddesinin (6) numaralı fıkrasında yer alan "...veya istinabe suretiyle..." ibarelerinin bakılmakta olan davada uygulanma imkânı bulunmamaktadır. Dolayısıyla anılan kurallara ilişkin başvurunun Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle reddi gerekir.

18. Öte yandan bakılmakta olan davada tanıkların ve bilirkişinin naiple dinlenmesini gerektiren bir durumun da bulunmadığı gözetildiğinde Kanun'un 180. maddesinin itiraz konusu (2) numaralı fıkrasının esasına ilişkin incelemenin *istinabe yoluyla dinlenme* yönünden yapılması gerekir.

19. Açıklanan nedenlerle 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun;

A. 83. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yer alan "...istinabe olunan hâkim veya mahkeme..." ibaresinin itiraz başvurusunda bulunan Mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulanma imkânı bulunmadığından bu ibareye yönelik başvurunun Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE,

B. 180. maddesinin;

1. (1) numaralı fıkrasında yer alan "...veya istinabe yoluyla..." ibaresinin itiraz başvurusunda bulunan Mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulanma imkânı bulunmadığından bu ibareye yönelik başvurunun Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE,

2. (2) numaralı fıkrasının esasının incelenmesine, esasına ilişkin incelemenin *istinabe yoluyla dinlenme* yönünden yapılmasına,

C. 196. maddesinin;

1. (2) ve (3) numaralı fıkralarının esasının incelenmesine,

2. (6) numaralı fıkrasında yer alan "...veya istinabe suretiyle..." ibaresinin itiraz başvurusunda bulunan Mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulanma imkânı bulunmadığından bu ibareye yönelik başvurunun Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE,

Ç. 209. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yer alan "...veya istinabe..." ibarelerinin esasının incelenmesine,

OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

III. BİRLEŞTİRME KARARLARI

A. 2024/225 Sayılı Başvuru Yönünden

20. 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun;

A. 196. maddesinin;

1. (2) ve (3) numaralı fıkralarının,

2. (6) numaralı fıkrasında yer alan "...veya istinabe suretiyle..." ibaresinin,

B. 209. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yer alan "Naip..." ibaresinden sonra gelen "...veya istinabe..." ibaresinin,

iptaline karar verilmesi talebiyle yapılan itiraz başvurusuna ilişkin E.2024/225 sayılı davanın aralarındaki hukuki irtibat nedeniyle E.2024/217 sayılı dava ile BİRLEŞTİRİLMESİNE, esasının kapatılmasına, esas incelemenin E.2024/217 sayılı dosya üzerinden yürütülmesine 25/12/2024 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

B. 2024/226 Sayılı Başvuru Yönünden

21. 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun;

A. 180. maddesinin (2) numaralı fıkrasının *istinabe yoluyla dinlenme* yönünden,

B. 196. maddesinin (2) ve (3) numaralı fıkralarının,

C. 209. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yer alan "...veya istinabe..." ibarelerinin,

iptaline karar verilmesi talebiyle yapılan itiraz başvurusuna ilişkin E.2024/226 sayılı davanın, aralarındaki hukuki irtibat nedeniyle E.2024/217 sayılı dava ile BİRLEŞTİRİLMESİNE, esasının kapatılmasına, esas incelemenin E.2024/217 sayılı dosya üzerinden yürütülmesine 25/12/2024 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

IV. ESASIN İNCELENMESİ

22. Başvuru kararları ve ekleri, Raportör Ömer MENCİK tarafından hazırlanan işin esasına ilişkin rapor, itiraz konusu ve ilgili görülen kanun hükümleri, dayanan ve ilgili görülen Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleri ile diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. Kanun'un 180. Maddesinin (2) Numaralı Fıkrasının "*istinabe yoluyla dinlenme*" Yönünden ve 209. Maddesinin (1) Numaralı Fıkrasında Yer Alan "...naip..." İbaresinden Sonra Gelen "...veya istinabe..." İbaresinin İncelenmesi

1. Anlam ve Kapsam

23. İstinabe, bir mahkemenin davayla ilgili bir işlemin yapılması için başka bir yargı çevresinde bulunan mahkemeden yardım istemesi şeklinde tanımlanmaktadır. İstinabe, genel olarak ülke içinde farklı yargı çevrelerinde faaliyet gösteren mahkemeler arasında söz konusu olmaktadır. Bununla birlikte farklı ülkelerdeki mahkemelerin de birbirlerinden adli yardım talebinde bulunması söz konusu olabilmektedir.

24. 5271 sayılı Kanun'un farklı hükümlerinde bazı adli işlemlerle ilgili olarak istinabe yoluna başvurulabileceği öngörülmüştür. Anılan Kanun'un bu düzenlemelerden biri olan 180. maddesinde mahkemelerce tanık ve bilirkişilerin dinlenmesinde söz konusu hukuksal yardıma başvurulabileceği düzenlenmiştir. Değinilen maddenin (1) ve (2) numaralı fıkralarında istinabe yoluna başvurulmasına ilişkin şartlar öngörülmüştür.

25. Maddenin (1) numaralı fıkrasında hastalık veya malullük veya giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir nedenle bir tanık veya bilirkişinin uzun ve önceden bilinmeyen bir zaman için duruşmada hazır bulunmasının olanaklı olmayacağının anlaşılması durumunda yargılamaya bakan mahkemenin bu kişilerin naiple veya istinabe yoluyla dinlenmesine karar verebileceği belirtilmiştir. İtiraz konusu (2) numaralı fıkra ise konutlarının yetkili mahkemenin yargı çevresi dışında bulunmasından dolayı getirilmesi zor olan tanık ve bilirkişinin dinlenmesinde de (1) numaralı fıkra çerçevesinde istinabe talebinde bulunulabileceği veya bu kişilerin naip tarafından dinlenebileceği düzenlenmiştir. İtiraz konusu fıkra *istinabe yoluyla dinlenme* yönünden incelenmiştir.

26. Ceza muhakemesinde hâkimin yargılamaya konu suçun işlenip işlenmediği hususunda bir kanaate ulaşması ancak delillerin duruşmada ortaya konulması ve tartışılması suretiyle gerçekleşebilmektedir. Nitekim Kanun'un 217. maddesinin (1) numaralı fıkrasında hâkimin, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabileceği, bu delillerin hâkimin vicdani kanaatiyle, serbestçe takdir edileceği belirtilmiştir.

27. Kanun'un 209. maddesinin (1) numaralı fıkrasında da bu yönde düzenleme yapılmış, naip veya istinabe yoluyla sorgusu yapılan sanığa ait sorgu tutanaklarının, naip veya istinabe yoluyla dinlenen tanığın ifade tutanakları ile muayene ve keşif tutanakları gibi delil olarak kullanılacak belgelerin ve diğer yazıların, adli sicil özetlerinin, sanığın kişisel ve ekonomik durumuna ilişkin bilgilerin yer aldığı belgelerin duruşmada anlatılacağı öngörülmüştür. Anılan fıkra da yer alan "...naip..." ibaresinden sonra gelen "...veya istinabe..." ibaresi itiraz konusu diğer kuralı oluşturmaktadır.

2. İtirazın Gerekçesi

28. Başvuru kararlarında özetle; ceza muhakemesinde duruşmanın usuli bir işlem olmanın ötesinde yargılamanın özünü oluşturduğu, duruşmada hâkimin taraflar ve delillerle bizzat temas ederek uyuşmazlığı çözmesi gerektiği hâlde itiraz konusu kurallarla hâkimin delillerle doğrudan temasa geçmeden dolaylı olarak vardığı kanaate göre karar verdiği, özellikle tanıkların yargılamayı yürüten hâkim tarafından dinlenmesinin tanık beyanının güvenilirliği ve inandırıcılığı açısından önemli olduğu, dolayısıyla tanıkların duruşma öncesinde veya haricinde dinlenerek bu beyanlarının duruşmada okunmasının huzurda dinlenmeleriyle aynı sonucu doğurmayacağı belirtilerek kuralların Anayasa'nın 36. maddesine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

3. Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

29. Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında herkesin yargı organlarına davacı ve davalı olarak başvurabilme ve bunun doğal sonucu olarak da iddia, savunma ve adil yargılanma hakkı güvence altına alınmıştır. Anayasa'nın anılan maddesine "...ile adil yargılanma..." ibaresinin eklenmesine ilişkin gerekçede, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle de güvence altına alınan adil yargılama hakkının madde metnine dâhil edildiği vurgulanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin (3) numaralı fıkrasının (d) bendinde bir suç ile itham edilen herkesin iddia tanıklarını sorguya çekme hakkının olduğu belirtilmiştir.

Dolayısıyla Anayasa'nın söz konusu maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının tanık sorgulama hakkını da kapsadığının kabul edilmesi gerekir (*Serdar Batur* [2. B.], B. No: 2014/15652, 24/5/2018, § 41).

30. Tanık sorgulama hakkı hakkaniyete uygun yargılanma hakkının özel görünümlerinden birini oluşturmaktadır. Ceza yargılamasının amacı maddi gerçeği ortaya çıkarmak olduğundan bu yargılamada delil sınırlaması mevcut değildir. Ceza yargılamasının bu niteliği, sanığın aleyhine olan tüm delillerin kamuya açık bir duruşmada tartışılmasını ve bu delillerle çelişebilme imkânının sanığa tanınmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla hakkaniyete uygun bir ceza yargılamasında sanığın aleyhine olan tanıkları sorgulama veya sorgulatma hakkına sahip olması gerekir. Sanığın tanıklara soru yöneltebilmesi, onlarla yüzleşebilmesi ve tanıkların beyanlarının doğruluğunu sınaıma imkânına sahip olması adil bir ceza yargılamasının yapılabilmesi bakımından gereklidir (bazı değişiklikler ve eklemelerle birlikte bkz. *AZ. M.* [2. B.], B. No: 2013/560, 16/4/2015, § 55).

31. Bir sanığı suçlayan tanık ya da farklı kişilerce verilen beyanların gerçek dışı ya da hatalı olması hâlinde savunmanın aleyhe olan söz konusu beyanların güvenilirliğini sııayabileceği veya bu beyanlara itibar edilmesini önleyebileceği imkânlardan yoksun kalması olayların aydınlatılma ihtimalini ortadan kaldıracıdır (*Sebahat Tuncel* (2) [1. B.], B. No: 2014/1440, 26/2/2015, § 95). Bu itibarla sanığın aleyhine olan tanıkları sorgulaması adil yargılamanın önemli unsurlarından biridir (bazı farklılarla birlikte bkz. *Ali Rıza Telek* [2. B.], B. No: 2013/2630, 30/12/2014, § 48). Bir mahkûmiyet tek veya belirleyici ölçüde- sanığın sorgulama veya sorgulatma imkânı bulamadığı bir tanık tarafından verilen ifadelere dayandırılmış ve bu konuda karşı dengeleyici güvenceler sağlanmamış ise sanığın hakları Anayasa'nın 36. maddesindeki güvencelerle bağdaşmayacak ölçüde kısıtlanmış olur (*Orhan Güleriyüz* [1. B.], B. No: 2019/30221, 28/12/2021, § 35).

32. Öte yandan Anayasa Mahkemesinin birçok kararında tanık kavramı özerk olarak yorumlanmış ve tanığın sanığa isnat edilen fiil hakkında bilgi veren herhangi bir kişi olabileceği ifade edilmiştir. Bu bağlamda suça iştirak eden kişi, olayın mağduru, şikâyetçi (müşteki), devletin görevlendirdiği gizli olmayan/gizli soruşturmacının da tanık olması mümkündür (*Selçuk Demir* [2. B.], B. No: 2014/9783, 22/1/2015, § 35; *Kadir İnan* [2. B.], B. No: 2020/23928, 30/10/2024, § 31; *Orhan Güleriyüz*, § 34). Bu kapsamda sanığa isnat edilen fiil hakkında bilgi veren bilirkişilerin de bu özerk yorum çerçevesinde tanık olarak değerlendirilmesi gerekir.

33. İtiraz konusu kurallarla, konutlarının yetkili mahkemenin yargı çevresi dışında bulunması nedeniyle getirilmesi zor olan tanık ve bilirkişinin dinlenmesinde istinabe yoluna başvurulabileceği ve bu şekilde alınan beyanlara dair tutanakların duruşmada anlatılacağı öngörülmüş, böylece sanık hakkındaki mahkûmiyetin sanığın sorgulama veya sorgulatma imkânı bulamadığı bir tanık tarafından verilen ifadelere dayandırılması mümkün kılınmıştır.

34. Sanığın sorgulama veya sorgulatma imkânı bulamadığı tanık ifadelerinin mahkûmiyete delil olarak kabulünün Anayasa'ya uygun olması, bu durumun yargılamanın adilliğine zarar vermemesiyle mümkün olabilir. Nitekim Anayasa Mahkemesi kararlarında da duruşma öncesinde veya haricinde elde edilen tanık beyanlarının mahkûmiyete delil olarak kabul edilmesinde bu ölçüt dikkate alınmıştır. Anılan kararlarda bu yöndeki değerlendirmelerde üç aşamalı bir testin uygulanmasının zorunlu olduğu ifade edilmiştir. Buna göre;

i. İlk olarak tanığın duruşmada hazır edilmemesinin geçerli bir nedeni olup olmadığı belirlenmelidir.

ii. İkinci aşamada sanığın sorgulama veya sorgulatma imkânı bulamadığı tanık tarafından verilen beyanın mahkûmiyetin dayandığı tek veya belirleyici delil olup olmadığı değerlendirilmelidir.

iii. Son aşamada ise sanığa duruşmada sorgulama veya sorgulatma imkânı tanınmayan tanığın beyanının tek veya belirleyici delil olduğunun tespit edilmesi durumunda ise savunma tarafının maruz kaldığı bu olumsuzluğun telafi edilmesi amacıyla yeterli düzeyde karşı dengeleyici güvenceleri sağlayan bir usulün oluşturulup oluşturulmadığı ortaya konulmalıdır (Selçuk Arslan [GK], B. No: 2020/19752, 6/2/2025, § 82; ayrıca bazı değişikliklerle birlikte bkz. Ramazan Kösem [1. B.], B. No: 2021/48766, 5/2/2025, § 25; Abdurrahim Balur [2. B.], B. No: 2013/5467, 7/1/2016, § 80; Onur Urbay [1. B.], B. No: 2014/6222, 6/3/2019, §§ 36, 37; Zekeriya Sevim [2. B.], B. No: 2018/18989, 16/6/2021, §§ 44, 45).

35. Bu kapsamda ilk olarak konutunun yetkili mahkemenin yargı çevresi dışında bulunması nedeniyle getirilmesinin zor olması tanığın mahkemede hazır edilmemesinin geçerli bir nedeni olarak kabul edilmelidir.

36. Anılan testin ikinci aşamasında, tanık tarafından verilen beyanın mahkûmiyet hükmünde dayanan tek veya belirleyici delil olması durumunda kurallar gereğince istinabe yoluna başvurulup başvurulamayacağının incelenmesi gerekir. Kurallar yargılama sırasında tüm tanıkların dinlenmesi yönünden uygulanacağından tanık beyanının tek veya belirleyici delil olması ihtimalini de dışlamamaktadır. Bu bağlamda sorgulama veya sorgulatma imkânı tanınmayan tanığın beyanının tek veya belirleyici delil olabileceği durumlar yönünden üçüncü aşama olarak savunma tarafının maruz kaldığı zorlukların telafi edilmesi amacıyla yeterli düzeyde karşı dengeleyici güvenceler sağlayan usullerin bulunup bulunmadığı incelenmelidir.

37. Bu kapsamda mahkemenin yargı çevresi dışındaki tanıkların -sanığın da onlara soru sormasına imkân sağlayacak ve sorulan sorulara verdikleri cevaplar hakkında kişisel izlenim edinme fırsatı elde edecek şekilde- Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) gibi vasıtalarla dinlenmesi telafi edici bir güvence olabilir (bazı değişikliklerle birlikte Uğur Özcan [1. B.], B. No: 2021/12137, 26/7/2022, § 40).

38. 5271 sayılı Kanun'un 210. maddesinin (1) numaralı fıkrasında olayın delilinin, bir tanığın açıklamalarından ibaret olması durumunda bu tanığın duruşmada mutlaka dinleneceği hüküm altına alınmıştır. Bu durumda istinabe yoluyla alınan tanık beyanına ilişkin tutanağın veya yazılı bir açıklamanın okunmasının dinleme yerine geçmeyeceği açıktır. Bu itibarla sanığın sorgulama veya sorgulatma imkânı bulamadığı tanığın verdiği beyanın mahkûmiyetin dayandığı tek delil olması durumunda tanığın duruşmada dinlenmesi gerekmekte olup bu tanığın istinabe suretiyle dinlenmesi mümkün değildir.

39. Bununla birlikte sanığın sorgulama veya sorgulatma imkânı bulamadığı tanık tarafından verilen beyanın mahkûmiyetin dayandığı belirleyici delil olması durumunda istinabe yoluna başvurulmasına yasal bir engel bulunmamaktadır. Ancak anılan Kanun'un 180. maddesinin (5) numaralı fıkrası gereğince tanık ve bilirkişilerin istinabe yoluyla dinlenmesinin, ancak görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılarak dinleme imkânlarının bulunmaması durumunda ve son çare olarak başvurulacak bir yöntem olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra Kanun'un 181. maddesinin (1) numaralı fıkrasında tanık veya bilirkişilerin dinlenmesi için belirlenen günün Cumhuriyet savcısına, suçtan zarar görene, vekiline, sanığa ve müdafisine bildirileceği öngörülmüştür. Anılan hüküm gereğince tanıkların ve bilirkişilerin istinabe yoluyla dinlendiği hallerde sanığın ve davanın diğer süjelerinin duruşmadan haberdar edilmesi gerekmektedir. Ayrıca 201. maddenin (1) numaralı fıkrasına göre istinabe yoluyla tanık veya

bilirkişinin dinlenmesinde sanığın mahkeme başkanı veya hâkim aracılığıyla sanık müdafinin ise doğrudan bu kişilere soru yöneltebilmesinin mümkün olduğu anlaşılmaktadır.

40. Bu itibarla ceza muhakemesi sisteminde ilke olarak tanığın mahkemece duruşmada dinlenmesi gerektiği, kurallarda istinabe yoluyla tanık beyanının alınabilmesine imkân tanınmış ise de bu yönteme ancak zorunlu durumlarda ve son çare olarak başvurulabileceği, ayrıca söz konusu durumlarda dahi tanığın verdiği beyanın mahkûmiyetin dayandığı tek delil olması hâlinde bu yola başvurulmasının mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan tanığın verdiği beyanın mahkûmiyetin dayandığı belirleyici delil niteliğinde olması hâlinde ise tanığın sorgulanmaması sebebiyle savunmanın maruz kaldığı zorlukları telafi edecek dengeleyici güvencelere de Kanun'da yer verildiği görülmüştür. Dolayısıyla kuralların genel olarak yargılamanın adillğine zarar verecek nitelikte olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

41. Bu itibarla kuralların adil yargılanma hakkı kapsamındaki tanık sorgulama hakkıyla çelişen bir yönü bulunmamaktadır.

42. Açıklanan nedenlerle kurallar, Anayasa'nın 36. maddesine aykırı değildir. İtirazın reddi gerekir.

B. Kanun'un 196. Maddesinin (2) ve (3) Numaralı Fıkralarının, (6) Numaralı Fıkrasında Yer Alan "...veya istinabe suretiyle..." İbaresinin ve 209. Maddesinin (1) Numaralı Fıkrasında Yer Alan "Naip..." İbaresinden Sonra Gelen "...veya istinabe..." İbaresinin İncelenmesi

1. Anlam ve Kapsam

43. 5271 sayılı Kanun'un 196. maddesinin itiraz konusu (2) numaralı fıkrasında sanığın, alt sınırı beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar hariç olmak üzere, istinabe suretiyle sorguya çekilebileceği, sorgu için belirlenen günün Cumhuriyet savcısı ile sanık ve müdafine bildirileceği, Cumhuriyet savcısı ile müdafininin sorgu sırasında hazır bulunmasının zorunlu olmadığı ve sorgusundan önce sanığa, ifadesini esas mahkemesi huzurunda vermek isteyip istemediğinin sorulacağı öngörülmüştür.

44. Anılan Kanun'un 196. maddesinin (6) numaralı fıkrasında yurt dışında bulunan sanığın istinabe suretiyle sorgusunun yapılmasına ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre yurt dışında bulunan sanığın belirlenen duruşma tarihinde hazır bulunmasının zorluğu hâlinde, bu tarihten önce duruşma açılarak veya istinabe suretiyle sorgusu yapılabilir. Söz konusu fıkra da yer alan "...veya istinabe suretiyle..." ibaresi itiraz konusu diğer kuralı oluşturmaktadır.

45. Ülkemizde cezai konularda uluslararası adli iş birliğinin usul ve esasları 6706 sayılı Kanun'da düzenlenmiştir. Anılan Kanun'un 3. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (a) bendine göre uluslararası adli yardımlaşmada merkezî makam olan Adalet Bakanlığı yabancı devletlerin adli iş birliği taleplerinin kabulü ile Türk adli mercilerinin yapacağı iş birliği taleplerinin uygunluğu konusunda karar verme yetkisine sahiptir.

46. Kanun'un 9. maddesinde görüntülü ve sesli iletişim tekniğiyle adli yardımlaşma yapılabilmesine dair hususlar düzenlenmiştir. Anılan maddenin (1) numaralı fıkrasına göre adli yardımlaşma talebinin yerine getirilmesinde görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması istenebilecek ve bu işlemler, talebi yerine getiren devletin yetkili makam veya mercilerinin yönetimi altında ve bu devletin hukuku uyarınca yürütülecektir. Maddenin (2) numaralı fıkrasına göre ise Türk adli mercileri tarafından adli yardımlaşma talebinin görüntülü ve sesli iletişim tekniği kullanılmak suretiyle yerine getirilmesinin istenmesi hâlinde milletlerarası antlaşmalarda

hüküm bulunması kaydıyla işlem, Türk adli mercilerinin yönetimi altında ve Türk hukuku uyarınca yürütülecektir.

47. 5271 sayılı Kanun'un 196. maddesinin itiraz konusu (3) numaralı fıkrasında sorgu tutanağının duruşmada okunacağı öngörülmüştür. 209. maddesinin (1) numaralı fıkrasında ise naip veya istinabe yoluyla sorgusu yapılan sanığa ait sorgu tutanaklarının duruşmada anlatılacağı belirtilmiştir. Anılan fıkra da yer alan “*Naip...*” ibaresinden sonra gelen “*...veya istinabe...*” ibaresi ise itiraz konusu son kuralı oluşturmaktadır.

2. İtirazın Gerekçesi

48. Başvuru kararlarında özetle; 5271 sayılı Kanun'un 180. maddesinin (2) numaralı fıkrasına ve 209. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yer alan “*...naip...*” ibaresinden sonra gelen “*...veya istinabe...*” ibaresine yönelik gerekçelerin yanı sıra itiraz konusu kurallarda sanığın savunmasının istinabe yoluyla alınmasının sanığın rızası şartına bağlandığı, ancak bu rızanın geçerli olabilmesi için sanığın feragatin etki ve sonuçları konusunda aydınlatılması gerektiği, hukuki bilgisinin olmaması ve içinde bulunduğu durum dikkate alındığında sanığa istinabe yoluyla sorgulanmanın olası sonuçları hakkında yeterince aydınlatılma imkânı tanınmadığı, dolayısıyla sanığın bu konudaki rızasının adil yargılanma hakkına ilişkin sorunu ortadan kaldırmayacağı, ayrıca sanık müdafinin ve Cumhuriyet savcısının sorgu sırasında hazır bulunmasına gerek görülmemesinin sanığın rızasının hukuki sonuçlarını anlama konusunda onu daha da güçsüzleştirdiği belirtilerek kuralların Anayasa'nın 36. maddesine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

3. Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

a. 196. Maddenin (2) ve (3) Numaralı Fıkraları ile 209. Maddesinin (1) Numaralı Fıkrasında Yer Alan “*Naip...*” İbaresinden Sonra Gelen “*...veya istinabe...*” İbaresini

49. Anayasa'nın 36. maddesinde adil yargılanma hakkından ayrı olarak iddia ve savunma hakkına birlikte yer verilmesi, taraflara iddia ve savunmalarını mahkeme önünde dile getirme fırsatı tanınması gerektiği anlamını da içermektedir (*Emrah Yayla* [GK], B. No: 2017/38732, 6/2/2020, § 59; *Mehmet Fidan* [1. B.], B. No: 2014/14673, 20/9/2017, § 37).

50. Duruşmada hazır bulunma hakkı, hakkaniyete uygun yargılanma hakkının özel bir görünümü olan savunma hakkıyla da sıkı bağlantılıdır. Ceza yargılamasında hakkaniyete uygun bir yargılamanın en önemli unsuru olan bizzat savunma hakkının sağlanabilmesi için sanığın duruşmada hazır bulunma imkânına sahip olması gerekir. Duruşmada hazır bulunma hakkı, kişinin kendi davasıyla ilgili olarak karar verecek olan mahkemenin duruşmasına bizzat veya müdafii ile birlikte katılması anlamına gelmektedir (*Şehrivan Çoban* [GK], B. No: 2017/22672, 6/2/2020, § 75).

51. Sanığın duruşmada hazır bulunması hem savunma hakkının etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamakta hem de silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerine işlerlik kazandırmaktadır. Silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerine dayalı bir yargılama sisteminin benimsenmesi sanığın duruşmada hazır bulunmasını gerektirmektedir. Böylece olayı en iyi bilebilecek durumda olan sanık, delillerin tartışılmasını sağlayarak aleyhinde olan delilleri çürütme ve mahkemenin vereceği kararı etkileme imkânı bulacak ve savunmasının doğruluğunu ispatlayabilecektir. Dolayısıyla anılan hak sayesinde suç isnadı altındaki bir kimse yargılamaya etkin olarak katılmakta, hakkında kurulacak hükmün inşasına ortak olmakta ve yargılamaya yön verme imkânına kavuşmaktadır (*Şehrivan Çoban*, § 74).

52. İtiraz konusu kurallarda yurt içinde bulunan sanığın savunmasının istinabe yoluyla alınmasına dair hususlar düzenlenmiştir. Kurallar belirli ağırlıktaki suçlar yönünden ve sanığın açık bir şekilde feragat iradesini ortaya koyması hâlinde yargılamayı yürüten mahkemede hazır bulunmadan yargılamanın tamamlanmasına imkân tanımaktadır.

53. Kuralların Anayasa'ya uygunluğu incelenirken ceza muhakemesinde sanığın genel olarak duruşmada hazır bulunmasına ve bu haktan feragatine yönelik düzenlemelerin gözetilmesi gerekir.

54. Hukuk sistemi ile toplumsal ihtiyaçlar arasındaki bağlantının bir sonucu olarak uyuşmazlıkların çözümünü kolaylaştırmak, adalet yapısının işleyişini hızlandırmak amacıyla devletler birtakım tercihlerde bulunabilir. Dolayısıyla hak arama özgürlüğünün en önemli araçlarından biri olan uyuşmazlığın mahkeme önünde süratle çözüme kavuşturulması, bu tercihten ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda kanun koyucunun nihai olarak kamu yararını gerçekleştirmek amacıyla genel yargılama usulünde öngörülen birtakım usule ilişkin güvencelerden vazgeçilerek karar verilmesine imkân tanıyan düzenlemeler yapması takdir yetkisi kapsamında kalmaktadır. Ancak anılan takdir yetkisinin anayasal ilkelere bağlı kalınarak kullanılması gerekmektedir (AYM, E.2020/79, K.2023/113, 22/6/2023, § 123).

55. 5271 sayılı Kanun'un 193. maddesine göre hazır bulunmayan sanık hakkında ilke olarak duruşma yapılmaz, sorgusu yapılmamış ise mahkûmiyet, ceza verilmesine yer olmadığı ve güvenlik tedbiri kararları verilemez. Bununla birlikte anılan Kanun'un 195. maddesinin (1) numaralı fıkrasına göre suç, yalnız veya birlikte adli para cezasını veya müsadereyi gerektirmekte ise sanık gelmese bile duruşma yapılabilir. Kanun'un 194. maddesinin (2) numaralı fıkrasında ise sanık savunur veya ara vermeyi izleyen oturuma gelmezse önceden savunması alınmış olmak ve artık hazır bulunmasına mahkemece gerek görülmemek şartıyla dava sanığın yokluğunda bitirilebilir. Ayrıca 196. maddenin (1) numaralı fıkrasında sanığın daha önce savunması alınmış olmak kaydıyla talep üzerine duruşmada hazır bulunmaktan bağışık tutulabilmesine imkân tanınmıştır.

56. Anılan hükümler gözetildiğinde ceza muhakemesi sistemimizde sanık duruşmadan bağışık tutulmayı talep etse, diğer bir ifadeyle duruşmaya bizzat katılma ve bizzat savunma hakkından açıkça feragat etse dahi sorgusu yapılmamış olan sanığın yokluğunda yargılama yapıp mahkûmiyet, ceza verilmesine yer olmadığı ve güvenlik tedbiri kararları verilmek suretiyle yargılamanın sonlandırılmasına ilke olarak imkân tanınmadığı anlaşılmaktadır (AYM, E.2023/163, K.2024/57, 22/2/2024, § 80).

57. Bununla birlikte Anayasa'nın 36. maddesinde kişilerin adil yargılanma hakkının güvencelerinden feragat etmesini geçersiz kılan açık bir hüküm yer almamaktadır. Dolayısıyla ceza muhakemesinde hem bir hak hem de bir yükümlülük olarak öngörülen sanığın duruşmada hazır bulunma ve savunma haklarından belirli şartlar altında feragat edilebilmesi mümkündür. Söz konusu feragat açık biçimde olabileceği gibi zımnen de olabilir (bazı farklarla birlikte bkz. AYM, E.2022/145, K.2023/59, 22/3/2023, §§ 22, 23; *Nurettin Balta* [1. B.], B. No: 2016/10023, 28/12/2021, § 45).

58. Söz konusu feragatin Anayasa'ya uygun kabul edilebilmesi için feragat iradesinin kesin olarak (tereddütsüz) ortaya konulması ve feragatin sonuçlarının kişi yönünden makul ve öngörülebilir olması gerekir. Buna ek olarak asgari usul güvencelerinin sağlanmış olması, ayrıca adil yargılanma hakkından feragat edilmesini meşru olmaktan çıkaran üstün bir kamu yararının da bulunmaması zorunludur (bazı farklılıklar ve eklemelerle birlikte bkz. *Nurettin Balta* [1. B.], B. No: 2016/10023, 28/12/2021, § 45; *Selçuk Arslan*, § 62).

59. Kurallar kapsamında istinabe suretiyle sorgusundan önce sanığa ifadesini esas mahkemesi huzurunda vermek isteyip istemediğinin sorulmasının zorunlu olması ve sorgu tutanağının duruşmada okunacağının ve anlatılacağının hükme bağlanması karşısında sanık tarafından feragat iradesinin kesin ve tereddütsüz bir şekilde ortaya konulmasına imkân tanındığı, dolayısıyla sanık açısından feragatin sonuçlarının makul ve öngörülebilir olduğu anlaşılmaktadır.

60. Öte yandan duruşmada hazır bulunma hakkından feragat edildiği süreçte sanığa asgari usuli güvencelerin sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda duruşmada hazır bulunma hakkından feragat edilen yargılamaya konu suçun niteliği öncelikle önem taşıyacaktır. Ayrıca sanığın suçlamanın niteliği ile ilgili olarak ayrıntılı bir biçimde bilgilendirilmesi, savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve imkânlarla sahip olması, suçlamaların ve dosyadaki bilgi ve delillerin içeriğinden gerçek anlamda haberdar edildiğinin kabul edilmesi için müdafî yardımından yararlandırılması gibi hususlarda asgari güvencelerin oluşturulup oluşturulmadığının da değerlendirilmesi gerekir.

61. Kurallarda yurt içinde bulunan sanığın istinabe yoluyla sorgusunun yapılabilmesi alt sınırı beş yılın altında olan suçlar yönünden mümkün kılınmıştır. Dolayısıyla istinabe yoluyla savunmanın alınması ceza miktarı itibarıyla daha hafif nitelikteki suçlar hakkında yürütülen yargılamalarda gerçekleştirilebilir.

62. Bunun yanı sıra kurallarda, sorgu için belirlenen günün Cumhuriyet savcısı ile sanık ve müdafîne önceden bildirileceği hüküm altına alınmıştır. Bu itibarla sanığın istinabe yoluyla sorgusu yapılmadan önce duruşmadan haberdar edileceği, savunması için gerekli hazırlıkları yapabileceği ve duruşmaya müdafîi ile katılabileceği anlaşılmaktadır.

63. Ayrıca istinabe suretiyle sanığın sorgusu yapılırken ceza muhakemesinde sorgu usulünün düzenlendiği 147. maddedeki düzenlemelere uyulması gerekecektir. Bu bağlamda istinabe olunan mahkemece sanığa, yüklenen suç anlatılacak, sorgu sırasında müdafî seçme, susma ile delil ileri sürme ve bunların toplanmasını isteme haklarının olduğu bildirilecektir. Sanık istinabe olunan mahkemece yapılan sorgusunda anılan hususlarda taleplerde bulunabilecektir.

64. Diğer yandan 196. maddenin (4) numaralı fıkrasında zorunlu koşulların gerçekleştiği hâllerde sanığın SEGBİS ile duruşmalara katılması da mümkün kılınmıştır. Bunun yanı sıra sanığın yargılamanın yürütüldüğü mahkemenin yaptığı duruşmalara her zaman katılması mümkün olduğu gibi dosyasındaki bilgi ve belgeleri temin etmesinin önünde de bir engel bulunmamaktadır. Dolayısıyla duruşmada hazır bulunma hakkından feragat sürecinde sanığa asgari usul güvencelerinin sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

65. Öte yandan sanığın kurallar kapsamında öngörülen hâllerde istinabe yöntemiyle sorgulanmasını meşru olmaktan çıkaran üstün bir kamu yararının da bulunmadığı görülmektedir.

66. Bu itibarla kuralların adil yargılanma hakkı kapsamındaki duruşmada hazır bulunma hakkıyla çelişen bir yönü bulunmamaktadır.

67. Açıklanan nedenlerle kurallar, Anayasa'nın 36. maddesine aykırı değildir. İtirazın reddi gerekir.

b. (6) Numaralı Fıkroda Yer Alan "...veya istinabe suretiyle..." İbaresii

68. 6216 sayılı Kanun'un 43. maddesi uyarınca kural, ilgisi nedeniyle Anayasa'nın 13. maddesi yönünden de incelenmiştir.

69. İtiraz konusu kural, yurt dışında bulunan sanığın savunmasının istinabe yoluyla alınmasına ilişkin düzenleme içermektedir. Dolayısıyla kural, sanığın adil yargılanma hakkı kapsamında yer alan duruşmada hazır bulunma hakkına bir sınırlama getirmektedir.

70. Anayasa'nın 13. maddesinde "*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.*" hükmüne yer verilmiştir. Buna göre adil yargılanma hakkına getirilen sınırlamanın kanunla yapılması, Anayasa'da öngörülen sınırlama sebebine ve ölçülülük ilkesine uygun olması gerekir.

71. Adil yargılanma hakkına yönelik sınırlamada dikkate alınacak öncelikli ölçüt, sınırlamanın kanunla yapılmasıdır. Ancak Anayasa Mahkemesinin sıkça vurguladığı gibi temel hakları sınırlayan kanunun şeklen var olması yeterli olmayıp yasal kuralların keyfiliğe izin vermeyecek şekilde belirli, ulaşılabilir ve öngörülebilir düzenlemeler niteliğinde olması gerekir.

72. Esasen temel hakları sınırlayan kanunun bu niteliklere sahip olması, Anayasa'nın 2. maddesinde güvenceye bağlanan hukuk devleti ilkesinin de bir gereğidir. Hukuk devletinde kanuni düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuyla yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır, uygulanabilir ve nesnel olması, ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu önlem içermesi gerekir. Kanunda bulunması gereken bu nitelikler hukuki güvenliğin sağlanması bakımından da zorunludur. Zira bu ilke hukuk normlarının öngörülebilir olmasını, bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesini, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınmasını gerekli kılar (AYM, E.2015/41, K.2017/98, 4/5/2017, §§ 153, 154). Dolayısıyla Anayasa'nın 13. maddesinde sınırlama ölçütü olarak belirtilen kanunilik, Anayasa'nın 2. maddesinde güvenceye bağlanan hukuk devleti ilkesi ışığında yorumlanmalıdır.

73. Kuralda yurt dışında bulunan sanığın istinabe yoluyla sorgulanmasının kapsam ve şartlarının herhangi bir tereddüde yer vermeyecek şekilde açık ve net olarak düzenlendiği gözetildiğinde kuralın belirli, ulaşılabilir ve öngörülebilir nitelikte olduğu açıktır. Bu yönüyle kuralın kanunilik şartını taşıdığı anlaşılmıştır.

74. Öte yandan Anayasa'nın 13. maddesi uyarınca temel hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamanın Anayasa'da öngörülen sınırlama sebebine uygun olması gerekir. Anayasa'nın 36. maddesinde adil yargılanma hakkı için herhangi bir sınırlama nedeni öngörülmemiş olmakla birlikte özel sınırlama nedeni öngörülmemiş hakların da o hakkın doğasından kaynaklanan bazı sınırlarının olduğu kabul edilmektedir. Bunun yanında Anayasa'nın başka maddelerinde yer alan hak ve özgürlükler ile devlete yüklenen ödevler, özel sınırlama sebebi gösterilmemiş hak ve özgürlüklere sınır teşkil edebilir (AYM, E.2018/99, K.2021/14, 3/3/2021, § 24).

75. Adil yargılanma hakkının temel unsurlarından biri makul sürede yargılanma hakkıdır. Nitekim Anayasa'nın 141. maddesinin dördüncü fıkrasında "*Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.*" denilerek yargılama maliyetinin en düşük şekilde olmasının ve bu sürecin mümkün olan en hızlı yöntemlerle gerçekleştirilmesinin yargının görevlerinden olduğu ifade edilmiştir. Bu hak gereğince devlet, yargılamaların gereksiz yere uzamasını engelleyecek etkin çareler oluşturmak zorundadır. Bu bağlamda hukuk sisteminin ve özellikle yargılama usulünün, yargılamaların makul süre içerisinde bitirilmesini mümkün kılacak şekilde düzenlenmesi ve davaların nedensiz olarak uzamasına yol açacak usul kurallarına yer verilmemesi, mahkemelerin nicelik ve nitelik bakımından yeterli miktarda insan kaynağı, araç

ve gereçlerle donatılması makul sürede yargılanma ilkesinin bir gereğidir (bazı farklarla birlikte bkz. AYM, E.2013/4, K.2013/35, 28/2/2013).

76. Kuralla, yurt dışında bulunan sanığın mahkemeye getirilmesine gerek kalmadan hukuksal yardım talep edilen mahkemece sorgusunun yapılarak yargılamanın gereksiz yere uzamasının önüne geçilmesinin ve uyuşmazlığın bir an önce çözüme kavuşturulmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır. Bu itibarla kuralın makul sürede yargılanma hakkını temin etmek amacıyla öngörüldüğü ve bu yönüyle anayasal anlamda meşru bir amaca dayandığı görülmüştür.

77. Bununla birlikte adil yargılanma hakkına getirilen sınırlamanın kanunilik ve meşru amaç şartlarını taşıması yeterli olmayıp aynı zamanda ölçülü olması da gerekir. Anayasa'nın 13. maddesinde güvence altına alınan *ölçülülük* ilkesi elverişlilik, gereklilik ve orantılılık olmak üzere üç alt ilkeden oluşmaktadır. *Elverişlilik* öngörülen sınırlamanın ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olmasını, *gereklilik* ulaşılmak istenen amaç bakımından sınırlamanın zorunlu olmasını diğer bir ifadeyle aynı amaca daha hafif bir sınırlama ile ulaşılmamasının mümkün olmamasını, *orantılılık* ise hakka getirilen sınırlama ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir dengenin gözetilmesi gerekliliğini ifade etmektedir.

78. Yargılamayı yürüten mahkemenin yurt dışında bulunan sanığa ulaşmaya çalışmasının, yargılamanın uzamasına neden olabileceği gözetildiğinde yurt dışında bulunan sanığın istinabe yoluyla sorgusunun yapılmasının makul sürede yargılanma hakkının gerçekleştirilmesine katkı sunacağı açıktır. Bu itibarla kuralın meşru amaca ulaşma bakımından elverişli bir araç olduğu anlaşılmaktadır.

79. Kuralla duruşmada hazır bulunma hakkına getirilen sınırlamanın Anayasa'ya uygun olabilmesi için gereklilik ilkesine aykırı olmaması zorunludur. Kanun koyucunun yargılamaların kısa sürede sonuçlanması için alacağı tedbirleri belirlemede geniş bir takdir yetkisinin bulunduğu gözetildiğinde kural kapsamında yurt dışında bulunan sanığın istinabe yoluyla savunmasının alınmasına imkân tanınmasının öngörülen meşru amaç bakımından gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

80. Öte yandan kuralla öngörülen sınırlamanın orantılı olup olmadığı da değerlendirilmelidir. Cezai uyuşmazlıklarda sanığın sorgusunun mutlak anlamda asıl yargılamayı yürüten mahkemece yapılması gerektiği söylenemez. Adil yargılama ilkelerine uyulmak şartıyla yargılamanın makul sürede sonlandırılması için bazı yargılamalarda yurt dışında bulunan sanığın sorgusunun istinabe yoluyla yapılması mümkündür.

81. Anayasa Mahkemesi sanığın hakkaniyete uygun yargılanması açısından beyanlarını asıl yargılamanın yürütüldüğü mahkemede vermesi gerektiği hâllerde duruşmada hazır edilmemesinin yargılamanın bir bütün olarak adil olmasını engelleyebileceğini ancak söz konusu hakkın mutlak olmadığını, sınırlanabileceğini, bu gibi durumlarda orantılılık incelemesinde sanığın duruşmada hazır bulunmamasının yargılamanın adilliğine bir bütün olarak zarar verip vermediğinin incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu kapsamda duruşmada bizzat hazır bulundurulmayan sanığın diğer tarafça ileri sürülen görüşler ve deliller hakkında bilgi sahibi olup olmadığı veya bunlara yorum yapıp yapamadığı, dezavantajlı duruma düşürülmeksizin davaya etkili katılımının sağlanması için kendisine makul bir fırsat verilip verilmediği hususlarının incelenmesi gerektiği belirtilmiştir (*Şehrivan Çoban*, § 94).

82. Dolayısıyla duruşmada hazır bulunma hakkına sınırlama getiren kuralın orantılılık incelemesinde sanığın suçlamanın niteliğiyle ilgili olarak ayrıntılı bir şekilde bilgilendirilmesi, savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve imkânlarla sahip olması, suçlamaların ve dosyadaki bilgi ve delillerin içeriğinden gerçek anlamda haberdar edildiğinin kabul edilmesi için

müdafi yardımından yararlandırılması gibi hususlarda asgari güvencelerin oluşturulup oluşturulmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir. Gerekli güvencelerin sağlanmaması ceza yargılamasını hakkaniyete aykırı hâle getirebilir.

83. Yurt dışında bulunan sanığın istinabe suretiyle sorgusu yapılırken de ceza muhakemesinde sorgu usulünün düzenlendiği 5271 sayılı Kanun'un 147. maddesindeki düzenlemelere uyulması gerekecektir. Bu bağlamda istinabe olunan mahkemece sanığa, yüklenen suç anlatılacak, sorgu sırasında müdafî seçme, susma ile delil ileri sürme ve bunların toplanmasını isteme haklarının olduğu bildirilecektir. Sanık, istinabe olunan mahkemece yapılan sorgusunda anılan hususlarda taleplerde bulunabilecektir. Ayrıca sanığın yargılamanın yürütüldüğü mahkemenin yaptığı duruşmalara her zaman katılması mümkün olduğu gibi dosyasındaki bilgi ve belgeleri temin etmesinin önünde de bir engel bulunmamaktadır.

84. Öte yandan kural sanığın istinabe olunan mahkemede savunmada bulunmayıp yargılamayı yürüten mahkemede savunma yapma yönünde talepte bulunma imkânını da ortadan kaldırmamaktadır.

85. Diğer yandan anılan Kanun'un 196. maddesinin (6) numaralı fıkrasında yurt dışında bulunan sanığın istinabe suretiyle sorgusunun yapılabilmesi ancak belirlenen tarihte asıl mahkemesindeki duruşmada hazır bulunmasının zor olduğu hâllerde mümkün kılınmıştır. Dolayısıyla yurt dışında bulunan sanığın istinabe yoluyla sorgusunun yapılması son çare olarak başvurulacak bir yöntemdir. Ayrıca 6706 sayılı Kanun'un 9. maddesinin (2) numaralı fıkrasında adli yardımlaşma talebinin görüntülü ve sesli iletişim tekniği kullanılmak suretiyle yerine getirilmesinin istenmesine de imkân tanınmıştır.

86. Bu itibarla kuralla öngörülen sınırlama ile ulaşılmak istenen meşru amaç arasında adil ve makul bir dengenin ortadan kaldırıldığı söylenemez. Bu yönüyle kuralla sanığın duruşmada hazır bulunma hakkına getirilen sınırlamanın hedeflenen meşru amaç bakımından orantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

87. Açıklanan nedenlerle kural, Anayasa'nın 13. ve 36. maddelerine aykırı değildir. İtirazın reddi gerekir.

V. HÜKÜM

4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun;

A. 180. maddesinin (2) numaralı fıkrasının "*istinabe yoluyla dinlenme*" yönünden,

B. 196. maddesinin;

1. (2) ve (3) numaralı fıkralarının,

2. (6) numaralı fıkrasında yer alan "*...veya istinabe suretiyle...*" ibaresinin,

C. 209. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yer alan "*...veya istinabe...*" ibarelerinin,

Anayasa'ya aykırı olmadıklarına ve itirazın REDDİNE 10/9/2025 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Esas Sayısı:2024/217

Karar Sayısı:2025/180

Başkan
Kadir ÖZKAYA

Başkanvekili
Hasan Tahsin GÖKCAN

Başkanvekili
Basri BAĞCI

Üye
Engin YILDIRIM

Üye
Rıdvan GÜLEÇ

Üye
Recai AKYEL

Üye
Yusuf Şevki HAKYEMEZ

Üye
Yıldız SEFERİNOĞLU

Üye
Selahaddin MENTEŞ

Üye
İrfan FİDAN

Üye
Kenan YAŞAR

Üye
Muhterem İNCE

Üye
Yılmaz AKÇİL

Üye
Ömer ÇINAR